

УДК 330.341

О. Л. Богашко, канд. екон. наук

ПВНЗ „Європейський університет”, Уманська філія, м. Умань, Україна

ІННОВАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА – ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

А. Л. Богашко, канд. екон. наук

ПВУЗ «Європейський університет», г. Умань, Україна

ИННОВАЦИОННАЯ СПОСОБНОСТЬ ОБЩЕСТВА – ОСНОВОПОЛАГАЮЩИЙ ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Oleksandr Bohashko, PhD in Economics

European University, Uman, Ukraine

INNOVATION CAPACITY OF THE SOCIETY – FUNDAMENTAL FACTORS FOR ENSURING THE COUNTRY'S COMPETITIVENESS

Розглянуто зміст концепції конкурентоспроможності виробництва в контексті її ефективного застосування в глобальному конкурентному середовищі. Простежено вплив факторів виробництва на конкурентоспроможність держави в різні історичні епохи. Проаналізовано значення інноваційної діяльності суспільства у процесі еволюції економічної системи світу.

Ключові слова: конкуренція, фактори виробництва, еволюція світової економіки, інноваційна конкурентоспроможність.

Рассмотрено содержание концепции конкурентоспособности производства в контексте ее эффективного приложения в глобальной конкурентной среде. Прослежено влияние факторов производства на конкурентоспособность государства в разные исторические эпохи. Проанализировано значение инновационной деятельности общества в процессе эволюции экономической системы мира.

Ключевые слова: конкуренция, факторы производства, эволюция мировой экономики, инновационная конкурентоспособность.

In the article maintenance of conception of competitiveness of production is considered in the context of her effective application in a global competition environment. Influence of factors of production is traced on the competitiveness of the state in different historical epochs. The value of innovative activity of society is analysed in the process of evolution of the economic system of the world.

Key words: competition, factors of production, evolution of world economy, innovative competitiveness.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації гостра конкурентна боротьба спонукає країни до найширшого використання як внутрішніх, так і зовнішніх джерел економічного зростання. Основні рушії конкурентоспроможності сьогодні змістилися з наявності природних ресурсів до їх ефективного використання, застосовуючи інноваційні підходи та засоби. Сучасний економічний розвиток характеризується зростаючим значенням науково-технічного прогресу та інтелектуалізацією основних факторів виробництва. Значний прорив у технологіях та інформаційній сфері спонукає країни орієнтуватися на нові джерела конкурентних переваг та створювати їх. Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість дослідження цієї проблеми підтверджується публікаціями провідних учених-економістів: Л.Г. Гончаревич досліджує проблеми забезпечення міжнародної конкурентоспроможності [1], І. В. Тараненко розглядає фактори забезпечення інноваційної конкурентоспроможності країн у глобальній економічній системі [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Стійкий розвиток світового господарства залежить не лише від ресурсних можливостей, а ще й від якості та напрямку їх використання. Серед науковців побутує думка, що інновації, з одного боку, самі по собі є особливим фактором виробництва, що об'єднують всі інші фактори в єдину економічну систему. З іншого – на основі інновацій будь-яке виробництво потребує меншої кількості ресурсів, що сприяє їх економії, збільшує прибутковність підприємства,

галузі, посилює конкурентоспроможність країни. Однак бракує досліджень, де було б простежено вплив факторів виробництва, зокрема інновацій, на конкурентоспроможність держави в різні історичні епохи.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є: виявлення факторів забезпечення конкурентоспроможності країн як в історичній ретроспективі, так і в сучасний період; визначення місця і ролі інноваційного чинника в розвитку економіки; обґрунтування важливості інноваційної здатності суспільства в забезпеченні конкурентоспроможності держави.

Виклад основного матеріалу. Поняття конкурентоспроможності еволюціонувало протягом різних періодів розвитку суспільства. В різні історичні епохи актуальним було питання конкурентоспроможності в тих чи інших умовах. Найбільш чітких ознак цей термін та його розуміння набули в період демократії, де перемагає той, хто має конкурентні переваги.

Інноваційність, якість інституцій, розвинута інфраструктура, високі макроекономічні показники, кваліфіковані працівники, потужний науковий потенціал, ефективна ринкова економіка, технологічне лідерство, якісне ведення бізнесу – це та багато іншого виступає передумовою конкурентоспроможності. Різницю в пріоритетах в наш час і в інші епохи, вплив факторів на конкурентоспроможність можна простежити за допомогою даних табл., яка була складена у результаті неофіційного опитування, проведеного серед науковців, дипломатів МЗС, учасників програми Courants du Monde (France), EU and European economic zone (Belgium) [6].

Таблиця

*Вплив факторів на конкурентоспроможність в різні епохи
(1 – найменше значення, 6 – найбільше значення)*

Рушійні сили	Періоди розвитку					
	Первісно-общинний лад	Рабовласництво	Феодалізм	Капіталізм	Соціалізм	Демократія
Наявність природних ресурсів	6,0	5,5	5,0	4,5	4,0	4,1
Наявність трудових ресурсів	4,5	5,5	5,25	5,0	4,75	4,75
Наявність капіталу	1,75	3,5	4,25	6,0	4,0	5,25
Інституції	1,75	1,25	2,5	4,25	5,5	5,5
Інновації	4,0	3,0	3,5	5,25	4,0	5,75
Витонченість ведення бізнесу	1,75	1,25	2,25	5,25	3,0	5,75
Технологічна готовність (знаряддя праці)	4,75	4,0	4,25	5,25	4,0	5,75
Ринкова ефективність	2,0	2,0	3,25	5,25	2,5	6,0
Вища освіта	1,2	1,0	1,25	5,0	5,25	5,5
Здоров'я	5,0	4,0	4,0	4,0	5,5	5,75
Макроекономічні чинники (податкова система, законодавча база)	1,0	1,25	2,5	5,0	4,0	6,0
Інфраструктура	2,2	3,0	1,5	4,75	5,0	5,25

Одні респонденти робили ранжування серед факторів, інші – серед періодів. Тобто одні звертали більше уваги на те, яке місце займає кожен фактор у певний період, інші – який фактор, яке місце займав у кожному конкретну епоху (рис.).

Таким чином, наявність значних природних ресурсів було визначальним чинником господарювання в первіснообщинному ладі та у рабовласницький період. З часом він втратив першочергове значення, поступившись таким факторам, як капітал, інституції в більш пізніх періодах. Дослідження також показало, що інновації відігравали досить

значну роль навіть у первіснообщинному ладі, адже винахід знарядь праці, їх удосконалення, вирощування культур і т. ін. визначали перемогу в боротьбі за існування.

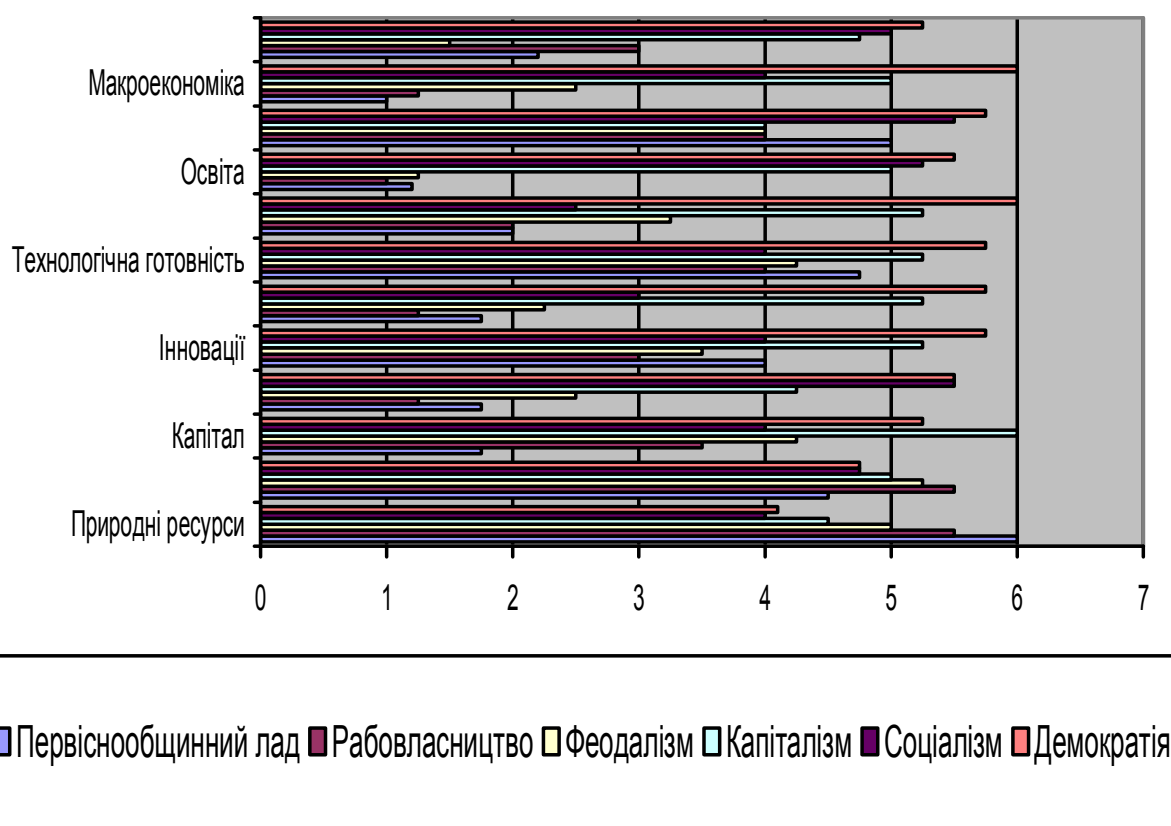

Рис. Вплив факторів на конкурентоспроможність в різні епохи

Джерело: [7].

Варто зазначити, що на початковій стадії розвитку суспільства економіка здебільшого залежала від наявності природних та інших ресурсів, пізніше переважно від їх використання, сьогодні у переважній більшості прогрес країни визначають інноваційність, кваліфіковані кадри. Високу конкурентоспроможність і економічне зростання обумовлюють чинники, які стимулюють оперативне поширення нових технологій, особливого значення набувають характер і структура взаємодії науки і виробництва.

Докорінні перетворення, що відбулись у світовому господарстві наприкінці ХХ – початку ХХІ століття під впливом глобалізаційних процесів та розвитку науково-технічного прогресу, привели до якісної зміни змісту та форм конкурентних відносин. Такі зміни обумовили виникнення інноваційної конкуренції, визначили спрямування та змістовне наповнення процесу еволюції глобальної економічної системи. Утворилось методологічне підґрунтя для трактування інноваційної конкуренції як нового типу конкурентних відносин, що набуває всеосяжного характеру в умовах глобалізації світового господарства.

Інноваційна конкуренція – заснований на створенні й нагромадженні нового знання та ефективному використанні інноваційних переваг, інституційно оформлений процес змагальної взаємодії суб'єктів. Інноваційна конкуренція обумовлює утворення двох груп конкурентних переваг – інноваційних (пов'язаних, насамперед, з процесами усередині системи) та інтеграційних (пов'язаних із зовнішніми взаємодіями), які діють із синергетичним ефектом та стають визначальним чинником забезпечення позитивної динаміки інноваційної конкурентоспроможності [4, с. 423].

Виходячи з цього, інноваційна конкурентоспроможність національної системи визначається як інтегральна властивість, обумовлена синергетичною взаємодією інноваційних та інтеграційних конкурентних переваг, які забезпечують через постійне самовідтворення системи на більш високому технологічному рівні досягнення цілей сталого розвитку, національного добробуту та безпеки.

Сучасна економічна діяльність неможлива без застосування всіх видів ресурсів – природних, капітальних, фінансових, трудових, інформаційних, інноваційних, інфраструктурних. Проте в умовах глобалізаційного розвитку на перший план за своїм значенням виходять саме інноваційні прерогативи, які уможливають подолання обмеженості традиційних ресурсів. Визначальною умовою національної конкурентоспроможності стає не скільки наявність ресурсів, як, передовсім, можливість їх реалізації.

Необхідною передумовою виявлення закономірностей та механізмів створення й утримання конкурентних переваг є правильне розуміння сутності та значення факторів, що забезпечують конкурентоспроможність економічних систем у глобалізованому конкурентному середовищі.

У контексті економічної діяльності поняття “фактор” означає „умови, причини, параметри, показники, що здійснюють вплив на економічний процес та його результат” [2; 3]. Фактори конкурентоспроможності – це умови, яким повинен відповідати суб’єкт та зовнішнє середовище його функціонування для формування та підтримання певного рівня конкурентоспроможності як здатності до виконання суб’єктом функціонального призначення в конкурентному середовищі, та умови, які змінюються у процесі конкуренції [5, с. 164]. Фактори конкурентоспроможності сприяють створенню і реалізації конкурентних переваг. У той час як конкурентні переваги – це такі характеристики, завдяки яким суб’єкт конкурентних відносин здатний динамічно підтримувати свою конкурентну позицію в мінливому конкурентному середовищі. Фактори конкурентоспроможності являють собою потенціал для формування конкурентної переваги, який потребує істотних зусиль для його реалізації.

Досить важливим питанням є визначення факторів, які найбільшою мірою впливають на конкурентоспроможність національної економіки. Професор Х. Сала-і-Мартін виокремив 12 таких факторів, кількісні показники яких лягли в основу розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності країн. Цей інтегральний показник використовується в роботі Всесвітнього економічного форуму, який щорічно публікує звіт про міжнародну конкурентоспроможність країн під назвою „Global Competitiveness Report. World Economic Forum” [7]. Зазначений інтегральний показник передбачає оцінювання ефективності за такими напрямками:

1. Інституціональне середовище.
2. Інфраструктура.
3. Макроекономічна стабільність.
4. Здоров’я та початкова освіта.
5. Вища освіта та підвищення кваліфікації.
6. Ефективність ринку товарів та послуг.
7. Ефективність ринку праці.
8. Розвиненість фінансового ринку.
9. Технологічний розвиток.
10. Розмір ринку.
11. Конкурентоспроможність підприємств.
12. Інноваційний потенціал.

Зазначені вище показники перебувають у тісному взаємозв’язку один з одним. Так, досягнення високого рівня інноваційного потенціалу неможливе без ефективної роботи

інститутів, захисту права інтелектуальної власності, високого рівня вищої освіти, розвинутих ринків товарів і послуг, праці, а також належної інфраструктури. Ці показники по-різному визначають рівень конкурентоспроможності різних країн. Однак в умовах розвитку глобальної конкуренції підвищення рівня конкурентоспроможності країни тісно пов'язане з масштабним застосуванням інновацій як основного фактора утримання конкурентних переваг. Інноваційна конкуренція позитивно позначається на ефективності розвитку національних економік та світової економіки взагалі.

Отже, відповідно до міжнародних досліджень інноваційної ретроспективи та враховуючи переваги обраної Всесвітнім економічним форумом сучасної методики визначення глобальної конкурентоспроможності можна зробити висновок про те, що резерви конкурентоспроможності та підґрунтя випереджаючого економічного розвитку формується складною комбінацією політичних, економічних, соціальних і культурних факторів, визначальне місце серед яких належить інноваційному потенціалу. В сучасних умовах доцільно звернути увагу також на *інноваційну спроможність суспільства*, яку ми визначаємо як реальну або потенційну можливість нації реалізувати сформований освітній, інтелектуальний та інноваційний потенціал на всіх структурних рівнях організації економічних систем – мікро-, макро-, мегарівні в умовах глобального економічного середовища.

Висновки і пропозиції. На початок третього тисячоліття стало необхідним упорядкування процесів суспільно-економічного розвитку з приведенням у відповідність до високої динамічності якісних змін, зумовлюваних чинниками, генерованими самою природою цивілізаційного поступу, які все більше набувають глобального характеру.

На жаль, в Україні, ще не сформована дієва система управління інноваційним розвитком. Передбачені Законом України „Про інноваційну діяльність” заходи в цій галузі, спеціальні розділи в зверненнях Президента України до Верховної Ради України, довгострокові прогнози, концепція соціально-економічного розвитку на довгостроковий період не виконуються повною мірою. Затверджених пріоритетів розвитку науки й техніки, інноваційних програм практично немає. Однак державі необхідно виконувати свою інноваційну функцію та забезпечити економічний ріст на інноваційній основі.

Якісні зміни у конкурентному середовищі економічної діяльності, його глобалізація зумовлюють необхідність пошуку ефективних шляхів досягнення, підтримання і розвитку конкурентоспроможності національних економік. А тому подальшого дослідження потребують питання класифікації та визначення особливостей джерел конкурентних переваг суб'єктів світового господарства, виявлення передумов формування інноваційної конкурентоспроможності економіки нашої держави.

Список використаних джерел

1. Гончаревич Л. Г. Проблема забезпечення міжнародної конкурентоспроможності в процесі еволюції / Л. Г. Гончаревич // Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. Вип. 2. – 2007. – № 2. – С. 107-116.
2. Кураков Л. Экономика и право: словарь-справочник / Л. Кураков. – М. : Наука, 1991. – 362 с.
3. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцев. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
4. Тараненко І. В. Системний характер формування інноваційної конкурентоспроможності: глобалізаційний контекст / І. В. Тараненко // Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. Вип. 2. Т. 2. – 2010. – № 2. – С. 422.
5. Тараненко І. В. Фактори забезпечення інноваційної конкурентоспроможності країн у глобальній економічній системі / І. В. Тараненко // Академічний огляд. – 2010. – № 2 (33). – С. 160-167.
6. IMD World Competitiveness Yearbook 2007 [Electronic resource]. – Access mode : www.02.imd.ch/wcy/methodology.
7. The Global Competitiveness Report, 2009-2010. 2009 World Economic Forum [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.weforum.org>.